

ENEMMÄN HYTEÄ, VÄHEMMÄN SOTEA

Hyvinvointia ja terveyttä kulttuurista

HYVINVOINTIA KUNTIIN ILMAN RAJOJA II

ENEMMÄN HYTEÄ, VÄHEMMÄN SOTEA

Hyvinvointia ja terveyttä kulttuurista

3

Hyvinvointia kuntiin ilman rajoja

4

Sata vuotta suomalaista hyvinvointia

- Professori Pirkko Vartiainen, Vaasan yliopisto

6

Mistä asiantuntijatukea maakunnan kulttuurihyvinvointipalvelujen toteuttamiseen?

- Kulttuuripäällikkö Tarja Hautamäki, Pohjanmaan liitto

7

Luonnonäänet luovat harmoniaa hoitotilanteessa sekä asiakkaille että henkilöstölle

- Tiedotussihteeri Carola Harmaakivi, KulturÖsterbotten

10

Sote-kuntayhtymä Kaksineuvoinen hyödyntää kulttuurin mahdollisuuksia

- Projektipäällikkö Esa Vienamo, Hyvinvointia kuntiin ilman rajoja

12

Uusia kulttuuripalveluja kuntapiloteilla

- Projektipäällikkö Esa Vienamo, Hyvinvointia kuntiin ilman rajoja

Toimittaja: Esa Vienamo
Taitto: Graphic Design Koivuporras
Kannen kuva: Anna Lindholm
Kuvat: Karhulan teollisuuspuistoyhdistys ry,
Tarja Hautamäki, Carola Harmaakivi,
Esa Vienamo

ISBN 978-951-766-337-3 (nide)
ISBN 978-951-766-338-0 (pdf)
ISSN 1237-9948
Julkaisu C:86
Ilmestymisvuosi 2017

Hyvinvointia kuntiin ilman rajoja II -hanke 2016-2018
Opetus- ja kulttuuriministeriö
Etelä-Pohjanmaan liitto
Pohjanmaan liitto
Svenska Österbottens förbund för utbildning och kultur

Etelä-Pohjanmaan liitto
PL 109, 60101 Seinäjoki
www.epliitto.fi

Hyvinvointia kuntiin ilman rajoja

Helmikuussa 2015 käynnistynyt Hyvinvointia kuntiin ilman rajoja -hanke on kolmen toimintavuoden jälkeen tulossa päätökseensä alkuvuodesta 2018. Kolmeen vuoteen mahtuu paljon kehittämistoimintaa ja uutta yhteistyötä, 28 kuntien kanssa toteutettua pilottihanketta, neljä seminaaria, kulttuurisen vanhustyön erikoispilotteja, taidepajoja ja esityksiä. Hankkeen toteuttamia kuntapilotteja esitellään julkaisussa myöhemmin tarkemmin.

Ensimmäisenä toimintavuonna hankkeessa mukana oli myös Keski-Pohjanmaan maakunta, mutta vuodesta 2016 hanketta on toteutettu kahdessa maakunnassa, Etelä-Pohjanmaalla ja Pohjanmaalla. Maakuntien yhteistyö on sujunut erittäin hyvin kahdella kielellä. Niinpä tämäkin julkaisu ilmestyy sekä suomen- että ruotsinkielisenä.

Kuluneen kolmen vuoden aikana pohjalaismaakunnat ovat päässeet erinomaisesti mukaan kulttuurihyvinvoinnin alan valtakunnallisiin verkostoihin. Hyvinvointia kuntiin ilman rajoja -hankkeen aloitteesta syntyi Taikusydän Länsi-Suomen alueverkosto, jolla on kiinteä yhteys Turussa toimivaan Taikusydän - taiteen, kulttuurin ja hyvinvoinnin yhteyspisteeseen. Yhdessä neljän muun Taikusydän -alueverkoston kanssa olemme mukana kulttuurihyvinvoinnin kehittämistyön valtakunnallisessa kärjessä. Tämän lisäksi Seinäjoen ja Vaasan kaupungit ovat olleet 2016 lähtien aktiivisesti mukana kulttuurisen vanhustyön valtakunnallisessa AILI -verkostossa.

Hyvinvointia kuntiin ilman rajoja -hankkeen viimeistä toimintavuotta on hallinnut valmistautuminen tulevaan sote- ja maakuntauudistukseen. Tavoitteena on saada taide- ja kulttuurilähtöiset hyvinvointipalvelut mukaan osaksi maakunnallisia sosiaali- ja terveystalouksia. Sekä Pohjanmaalla että Etelä-Pohjanmaalla kulttuurialan toimijat ja sote-uudistuksen valmistelijat ovat löytäneet toisensa hyvin. Yhteistyössä on hyvä rakentaa maakuntia, joissa taiteella ja kulttuurilla on näkyvä osa myös hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä.

Marjatta Eväsoja
Kansainvälistymis- ja
kulttuurijohtaja
Etelä-Pohjanmaan liitto

Tarja Hautamäki
Kulttuuripäällikkö
Pohjanmaan liitto

Ann-Maj Björkell-Holm
Kulttuuripäällikkö
KulturÖsterbotten /
SÖFUK

Sata vuotta suomalaista hyvinvointia

Hyvinvointi on tuttu, mutta samalla erittäin monivivahteinen sana, jolle jokainen voi antaa henkilökohtaisen merkityksen.

Yleisesti hyvinvoinnilla tarkoitetaan esimerkiksi niitä asioita, joilla suomalainen hyvinvointivaltio on totuttu määrittelemään. Sen mukaan hyvinvointivaltiossa tulisi jokaisella ihmisellä olla samat oikeudet ja mahdollisuudet sosiaaliseen turvallisuuteen, yhteiskunnalliseen toimintaan, koulutukseen, työhön ja toimeentuloon. Miten sitten suomalainen hyvinvointi on kehittynyt itsenäisyytemme aikana? Pohditaan tätä tarkastelemalla suomalaisen hyvinvointivaltion keskeisiä kehitysvaiheita.

Hyvinvointivaltio on uudissana, jota on ruvettu käyttämään Suomessa laajemmin vasta 1950-luvulla. Tuolloin hyvinvointivaltion määritelmän sai valtio, jossa valtiovallan toimenpitein oli mahdollista taata sosiaalinen hyvinvointi kaikille sen asukkailla. Hyvinvointivaltion käsite luotiin vastakohtaksi valtiolle, joka oli sodassa tai muussa isossa konfliktissa. Englanninkielinen sanapari welfare vs. warfare olivat ajatuksen taustalla. Suomen osalta yhteiskuntamme ei siten ole täyttänyt hyvinvointivaltion tunnusmerkkejä ainakaan vuoden 1918 aikana ja sen jälkeisissä mainingeissa, eikä myöskään maailmanlaajuisen sodan vuosien.

Suomalaisen hyvinvointivaltion kehitykseen otettiin esimerkkiä muun muassa saksalaisen Bismarckin ja brittiläisen Beveridgen ajatuksista. Bismarckin vaikutus näkyi sosiaalilainsäädännön kehittämisessä. Beveridge painotti valtion roolia, hänen mukaansa valtion tehtävänä oli ”kurjuuden poistaminen ja hyvän elämän edellytysten luominen kansalaisille”.

Äitiys- ja lastenneuvolaverkosto levisi Suomeen 1940-luvun lopulla.

Kuva: Karhulan teollisuuspuistoyhdistys ry

Suomalaissa hyvinvointivaltion kehityksen keskeisiä nimiä olivat Eino Kuusi ja Arvo Sipilä. Kuusi julkaisi vuonna 1931 teoksensa Sosiaalipolitiikka I ja II. Yksi teoksen keskeisimmistä lauseista ”yhteiskunnan olosuhteet tulee järjestää oikeuden ja kohtuuden, yhteiskunnallisen oikeudentunnon mukaan”, on ollut vahvana suunnan näyttäjänä suomalaisen julkisen hyvinvointijärjestelmän luomiselle.

Suomalainen hyvinvointivaltion kehittämisen perustelut ovat edenneet neljässä vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa korostettiin yhteiskuntarauhaa ja kansallista yhtenäisyyttä. Ajateltiin, että yhteiskunnan jakautumista vuoden 1918 tapahtumien jälkeen voidaan poistaa toteuttamalla sosiaalisia uudistuksia. Toisessa vaiheessa, 1930- ja 1940-luvuilla, yhteiskunta nähtiin rakenteena, jonka keskiössä oli valtiollinen lainkäyttö ja hyvinvoinnin oikeudelliset kysymykset. Arvo Sipilä kirjoittaa ”sosiaalipolitiikka on sitä toimintaa, joka ilmenee valtion lainsäädäntötyönä ja hallintoelinten valankäyttönä”. Tänä päivänä lause vaikuttaa byro-

kratian korostamiselta, mutta se on ymmärrettävä aikansa lapsena, kun hyvinvointivaltiota kehitettiin erityisesti lainsäädännön avulla. Esimerkiksi oppivelvollisuuslaki vuodelta 1921 oli aivan keskeinen tekijä luku- ja kirjoitustaidolle. Samalla se oli keskeinen tekijä demokratian ja perheiden hyvinvoinnin lisääntymiselle. Kun oppivelvollisuuden lisäksi säädettiin laki ilmaisesta kouluruokailusta vuonna 1948, päästiin hyviin tuloksiin lasten terveyden ja hyvinvoinnin edistämisessä.

Kolmas hyvinvointivaltion kehityksen vaihe asetuu sodanjälkeisen jälleenrakennuksen aikaan. Tätä vaihetta kutsutaan valtiollisen hyvinvointipolitiikan aikakaudeksi. Tuon ajan sosiaaliturvan kehitystä kuvaavat esimerkiksi 1944 perustettu äitiys- ja lastenneuvolaverkosto sekä saman vuosikymmenen lopulla toteutetut lapsilisä- ja äitiysavustusjärjestelmät. Merkittävää on, että äitiysavustuksen tai lapsilisän saaminen ei ole koskaan ollut kiinni perheen varallisuudesta. Suomalainen äitiysavustus on ollut innovaatio, jonka merkitystä ei aina ole osattu ymmärtää. Nykyisin se on brändi, joka on kansainvälisestikin tunnettu ja erittäin arvostettu.

Neljättä hyvinvointivaltion kehityksen vaihetta kutsutaan spesialisoitumisen ajaksi, jolla tarkoitetaan sitä, että hyvinvointipalvelut eriytyivät ja niiden tuottamiseen syntyi eri ammatteja ja aloja. Spesialisoitumisen aikakautena kehitettiin eläkejärjestelmiä monin eri tavoin. 1950-luvun lopulla otettiin nykyisen työttömyysturvajärjestelmän ensi askeleet, kun työttömäksi jääneillä oli mahdollisuus saada työttömyyskorvausta valtion rahoista. Asumistukijärjestelmä käynnistyi lapsiperheille suunnatuilla asumistuilla vuonna 1961 ja ansiosidonnaiset eläkkeet vuotta myöhemmin. Sairausvakuutus ja 54 päivän äitiysraha olivat vuorossa vuonna 1964. Meitä jokaista koskettavia uudistuksia olivat esimerkiksi 1970-luvun alkuun sijoittunut

peruskoulu-uudistus sekä kunnallisen terveyskeskusjärjestelmän ja päivähoitojärjestelmän kehittäminen. Varsinainen ansiosidonnainen työttömyysturva otettiin käyttöön vuonna 1984 ja kotihoidon tuki alle 3-vuotiaille vuonna 1985 jne., jne. Toisin sanoen hyvinvointijärjestelmämme on luotu vähitellen sodan jälkeisten vuosikymmenten aikana sellaiseksi, jona sen olemme tottuneet ymmärtämään.

Suomalainen hyvinvointivaltio on aina perustunut vahvoille arvoille, joita ovat yhdenvertaisuus, oikeudenmukaisuus ja tasapuolisuus. Merkittävää on, että hyvinvointivaltio on saanut vahvan kannatuksen sekä kansalaisilta että eri poliittisilta puolueilta. Hyvinvointia on kaikkina vuosikymmeninä kehitetty konsensuksen hengessä. Esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaaminen on suomalaisille niin tärkeätä, että se on taattu perustuslailla ”julkisen vallan on turvattava ... jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä”.

Suomalainen hyvinvointijärjestelmä ei ole syntynyt itsestään. On tarvittu paljon yhteistyötä, ideoita ja halua turvata ihmisten elämä kaikissa olosuhteissa. Toivoa sopii, että sadan vuoden aikana vähitellen kehitetty hyvinvointijärjestelmä kestää myös tämän päivän ja tulevaisuuden muutokset.

Pirkko Vartiainen
Professori, sosiaali- ja terveysjohtaminen
Vaasan yliopisto

Mistä asiantuntijatukea maakunnan kulttuurihyvinvointipalvelujen toteuttamiseen?

Alueuudistuksen myötä kulttuurihyvinvointipalvelujen toteuttaminen on aivan uudenlaisten haasteiden edessä. On ylitettävä sektorirajojen lisäksi erilaisten organisaatioiden rajat, verkostoiduttava ja löydettävä oikeat kumppanuudet. Kun sote-palvelut siirtyvät maakuntien hoidettaviksi ja kulttuurin peruspalvelut sekä terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen jäävät kuntiin, toimintaympäristö monimutkaistuu entisestään etenkin niiden kannalta, jotka tuovat kulttuurihyvinvointipalveluihin sen oleellisimman eli sisällön.

Maakunnan tehtäviin on kaavailtu asiantuntijatuken antaminen kunnille hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyvissä asioissa. Sen sijaan mitään ei ole sanottu siitä, kuka antaa asiantuntijatukea maakunnalle kulttuurihyvinvointipalvelujen järjestämiseksi osana sote-palveluja, jotta kaikkien perusoikeudet kulttuuriin toteutuisivat yhtäläisesti ja jotta palvelun toteuttamiseen tarvittavat osapuolet löytäisivät toisensa helposti.

Ketjusta puuttuva lenkki on maakunnan ja kuntien kulttuuritoimien monialaisena yhteistyönä toimiva kulttuurihyvinvointipalvelujen keskus, joka tarjoaa asiantuntijatukea kaikille osapuolille yhden luokun periaatteella.

Monissa kunnissa on jo kokemusta erilaisista hyviksi käytännöiksi vakiintuneista toimintamalleista, joissa kunnan kulttuuritoimi tuottaa yhdessä vapaan kentän toimijoiden kanssa palvelun sisällön ja sote-sektori määrittää palvelutarpeen.

Taiteilijoiden ja kuntien kulttuuritoimintaan liittyviin mahdollisuuksiin kiinnittivät huomiota professori Anita Kangas ja ministeri Kalevi Kivistökin vuonna 2011 selvityksessään kuntien kulttuuritoiminnan tuki- ja kehittämispoliitikasta. Selvityksen jälkeisessä Opetus- ja kulttuuriministeriön KUULTO -hankkeessa tehtiin toimintakokeiluja 44 kunnassa useimmiten kunnan kulttuuritoimen johdolla.

KUULTO -hanke ja sitä seuranneet ministeriön rahoittamat osallistumista ja osallisuutta kunnissa edistävä taiteilijavetoiset kehittämishankkeet ovat osoittaneet, että taiteilijoiden tuottamalla taide- ja kulttuuripalveluilla on myönteisiä vaikutuksia kuntalaisten elämään useilla eri osa-alueilla. Selvimmin ne näkyvät sote-sektorilla.

Nyt on otollinen aika juurruttaa hyväksi havaitut toimintamallit tulevien maakuntien palvelukokonaisuuksiin ja kehittää rakenteita tukemaan kulttuurihyvinvointipalvelujen sijoittumista sote-palvelupoluille, sillä niin kuntien kulttuuritoimet kuin maakunnan sote-sektorikin tarvitsevat muuttuvaan toimintaympäristöön soveltuvia työskentelymalleja.

Tarja Hautamäki,
HTT, FM

Luonnonäänet luovat harmoniaa hoitotilanteessa sekä asiakkaille että henkilöstölle

Luonto oli lääkkeistä parhain, kun hänen vointinsa oli huonoimmillaan. Pitkät kävelylenkit luonnon keskellä toivat Stefanille tasapainoa ja harmoniaa, kun hän avasi aistinsa luonnon tarjoamille vaikutteille.

Aänet ovat hänen intohimonsa. Sen vuoksi hän alkoi nauhoittaa luonnonääniä voidakseen kuunnella niitä myöhemmin. Samalla hän kiinnostui äänestä terapiamuotona.

Lähikuvassa Stefan Backas, freelancerina toimiva äänisuunnittelija Maalahdesta. Kevättalvella 2017 hän oli mukana Hyvinvointia kuntiin ilman rajoja -hankkeeseen kuuluvassa pilottihankkeessa ja piti äänityöpajoja Vaasan ja Mustasaaren palvelutaloissa asuville vanhuksille. Stefan käytti työpajassaan lähinnä luonnonääniä ja terapiainstrumentteja, mutta ei pelkästään siitä syystä, että hän itse oli saanut niistä apua.

- Vanhuksilla on usein vahvat siteet luontoon, ja luonnonäänet herättävät heissä sen vuoksi muistoja ja assosiaatioita, Stefan kertoo. Lisäksi vanhukset haluavat usein kertoa muistelemistaan paikoista, luontoelämyksistä ja elämästään. Luontoelämyksistä vanhukset haluavat varmaankin puhua myös siksi, etteivät he itse enää pääse luontoon hakemaan uusia kokemuksia.

Kuva: Carola Harmaakivi

Stefan Backas

- Maalahdessa asuva äänisuunnittelija (freelance)
- toimi aikaisemmin Wasa Teaternin ääniteknikkona
- opiskellut ääniterapiaa Sound Healing Academyssä
- intohimona äänen eri aspektit
- toimii monilla eri kulttuurialoilla
- verkkosivusto: www.stefanbackas.com

Stefan Backas työskenteli monta vuotta Wasa Teaterin ääniteknikkona. Intensiivinen työtahti jätti kuitenkin jälkensä nuoren miehen kehoon ja sieluun. Työterveyshuolto tarjosi ongelmiin ratkaisuksi uni- ja masennuslääkkeitä. Vahvat lääkkeet eivät kuitenkaan auttaneet Stefania – päinvastoin.

– Lääkkeet turruttivat minut. Jonkin ajan kuluttua tunsin etäännyväni kaikesta. Se ei toiminut, hän kertoo.

Svenska Kulturfondenilta saamansa työstipendin turvin Stefan pystyi pitämään taukoa kiireisestä ammatistaan ja panostamaan tosissaan luonnonääni- ja ääniterapiaharrastukseensa. Hän oli nimittäin itse saanut tehokasta apua luonnonäänistä: stressi ja kehon jännitystilat vähenivät ja ahdistus lieveni. Kokonaisen vuoden ajan hän äänitti luonnonääniä Mustasaarella Raippaluodon saaristossa, ja loi nauhoitustensa pohjalta ääniteoksen, joka on asennettu pysyvästi Sepänkylässä sijaitsevaan vastavalmistuneeseen Mustasaaren lähisairaalaan.

Luonnonäänet sopivat erinomaisesti hoitoympäristöön, Stefan kertoo. Ne vaikuttavat rauhoittavasti ja lievittävät ahdistusta. Niiden avulla voidaan myös häivyttää häiritseviä taustaääniä ja parantaa siten yleistä äänimiljöötä. Tutkimusten mukaan potilaat, jotka ovat tervehtymisensä aikana jollakin tavalla yhteydessä luontoon, paranevat nopeammin.

– Ympärillämme on koko ajan erilaisia ääniä. Yleensä emme edes ajattele asiaa, mutta äänet vaikuttavat meihin ja hyvinvointiimme erittäin voimakkaasti. Sen vuoksi on tärkeää miettiä, millaisia ääniä ympärillä kuuluu, Stefan sanoo ja antaa esimerkin:

– Monissa hoitolaitoksissa radio on päällä koko päivän. Mutta onko se hyvä asia? Rauhoittaako radion ääni ympäristöään?

Ääni on eri tasoilla tapahtuvaa värähtelyä, Stefan selittää. Ihmiskeho koostuu suureksi osaksi vedestä, ja ääniaallot siirtyvät vedessä tehokkaasti. Jos ääniympäristö on levoton ja rauhaton, ihmisestä tulee levoton ja rauhaton. Keho ei koe ääntä vain fyysisellä tasolla vaan myös psyyken, tunteiden ja sielun tasolla.

– Entä jos radion sijaan pitäisimme asukkaille pieniä ääniterapiasessioita, esimerkiksi tiibetiläisen äänimaljan ja läsnäoloharjoituksen avulla?

Itse Stefan on opiskellut ääniterapiaa englantilaisen Sound Healing Academyn verkkokursseilla. Ääniterapia on kokonainen tieteenhaara, joka auttaa kehoa paranemaan ja edistää hyvinvointiamme, mutta sen käyttöön pienessä mittakaavassa ei tarvita suuria panostuksia:

– Ääniterapian käyttö hoitotyössä voidaan aloittaa melko yksinkertaisesti, Stefan toteaa. Oikeastaan riittää, että joku henkilöstöstä kiinnostuu ääniterapiasta ja ymmärtää myönteisen ääniympäristön merkityksen.

Carola Harmaakivi, suomennos Päivi Tuomisto
KulturÖsterbotten

Ääniterapia hoitotyössä

– Stefanin helpot vinkit auttavat alkuun!

- 1** Musiikki on erinomainen väline asiakkaiden/potilaiden aktivoimiseen. Ota selville, mistä musiikista potilas pitää tai mitä musiikkia soitettiin hänen nuoruudessaan, ja pistä se soimaan! Musiikki herättää muistoja, antaa energiaa ja aktivoi.
- 2** Musiikki auttaa myös rentoutumaan. Valitse osastoilla/huoneissa soitettava musiikki huolella. Luonnonäänet tai rauhoittava musiikki luovat paljon harmonisemman tunnelman kuin koko ajan taustalla pauhaava radio tai tv.
- 3** Laula asiakkaiden/potilaiden kanssa! Pelkkä sävelen hyräily tai hyminä eli pitkien tasaisten vokaalien ääntäminen voi auttaa potilasta löytämään tasapainon tai saada hänen energiansa liikkeelle. Tärkeää ei ole se, miltä ääni kuulostaa, vaan miltä se tuntuu kehossa!
- 4** Tarjoa potilaiden käyttöön joitakin soittimia.
- 5** Ole tietoinen tilojen ääniympäristöstä! Aiheuttaako ilmanvaihto melua? Aiheuttavatko koneet, loisteputket, liikenne tms. häiritseviä ääniä? Hoitotyön harmonisesta ääniympäristöstä on paljon etua sekä potilaille että henkilöstölle: verenpaine laskee, uni paranee, stressi vähenee, keskittymiskyky paranee, viestintä helpottuu, jopa särky-lääkkeiden tarve vähenee jne.

Sote-kuntayhtymä Kaksineuvoinen hyödyntää kulttuurin mahdollisuuksia

Etelä-Pohjanmaalla Kuntayhtymä Kaksineuvoinen alueella on jo useiden vuosien ajan tuotu taidetta ja kulttuuria osaksi hoivatyötä. Vuonna 2017 toteutetussa Hyvinvointia kuntiin ilman rajoja -hankkeen kuntapilotissa yhtymän henkilökunnalle järjestettiin eri taiteenaloihin liittyviä työpajoja. Koulutus tuottaa hedelmää. Vuoden 2018 alusta lähtien löytyy Kaksineuvoinen jokaisesta toimipisteestä oma kulttuurivastaava.

Kauhavan, Lappajärven ja Evijärven alueella sosiaali- ja terveystalouksia järjestävän Kuntayhtymä Kaksineuvoinen kulttuuritoiminta alkoi 2010. Tänneki tairetta -hanke käynnistettiin Pohjanmaan taidetoimikunnan myöntämän avustuksen turvin. Hankkeen järjestämä toiminta oli suunnattu ihmisille, jotka ovat perinteisen taide- ja kulttuuritarjonnan ulkopuolella, mutta joille taide- ja kulttuuritoiminta on hyvinvoinnin kannalta tärkeää. Tänneki tairetta -hanketta jatkettiin vuosina 2013-2014 Aisaparilta saadun leader -rahoituksen turvin.

Kehittämispäällikkö Pirjo Heinolla on ollut alusta lähtien suuri rooli kuntayhtymän kulttuuritoiminnan kehittäjänä.

- Vaikka olenkin kiinnostunut kulttuuriasioista, olen halunnut lähteä kehittämään uusia palveluja ennen kaikkea asiakkaan näkökulmasta. Esimerkiksi kotihoidon piirissä on paljon yksinäisiä asiakkaita, joille on haasteellista keksiä sopivaa toimintaa. Vuonna 2015 kuntapilotin kautta käynnistetty kulttuurikaveritoiminta on osoittautunut yhdeksi hyväksi toimintamalliksi.

Pirjo Heino on toiminut Kaksineuvoinen alueella myös hyvinvointikoordinaattorin roolissa. Vuosien mittaan hän on oppinut tunnistamaan, mitkä väestöryhmät voivat parhaiten hyötyä taide- ja kulttuuritoiminnasta. Näiden havaintojen pohjalta on ollut hyvä jatkaa kehittämistyötä eteenpäin.

Taustalla johtoryhmän tuki

Taiteen ja kulttuurin esiinmarssi Kaksineuvoinen alueella ei olisi ollut mahdollista ilman johtoryhmän tukea. Kuntayhtymän johtajat Antti Perkkalainen ja Anna-Kaisa Pusa ovat ymmärtäneet, kuinka kulttuuritoiminta ja sen tarjoamat hyödyt sopivat yhteen yhtymän muiden tavoitteiden kanssa.

- Kaksineuvoinen toiminnan painopiste on siirtynyt laitoksista kotihoitoon ja ennaltaehkäiseviin palveluihin, mikä on ollut myös taloudellisesti kannattavaa. Tämä edellyttää, että tarjolla on enemmän kotona asumista tukevia palveluja. Aivan välttämätön apu ei riitä, tarvitaan kaikenlaista muutakin, kertoo kuntayhtymän johtaja Antti Perkkalainen.

Kuntayhtymä Kaksineuvoinen alueella Ikäihmisten laitoshoidon ja palveluasuminen on tehostettua palveluasumista lukuun ottamatta lopetettu kokonaan. Sairauskeskeisestä vanhustenhoidosta on siirrytty asiakaslähtöiseen, asiakkaan voimavaroja tukevaan hoivaan. Kun kotihoidon palveluja kehitetään, suurempi osa ikäihmisistä pärjää turvallisesti kotonaan. Tässä kokonaisuudessa on myös kulttuuripalveluilla ja kulttuurisella vanhustyöllä oma tärkeä roolinsa.

Uudet kulttuurivastaavat aloittavat toimintansa

Alkuvuodesta 2017 haettiin kulttuuritoiminnasta kiinnostuneita henkilökunnan edustajia mukaan Taiku sotessa -kuntapilottiin. Haku onnistui hienosti ja kuntayhtymä Kaksineuvoisen eri toimipisteistä löytyi lähes 40 kiinnostunutta. Kuntapilotissa vuoden aikana järjestettyjen taidepajojen teemoina ovat olleet musiikki, liike- ja tanssi, teatteri, kuvataide sekä sanataide. Työpajoista osallistujat ovat saaneet monenlaisia hyödyllisiä vinkkejä ja taitoja, joita he voivat soveltaa omissa toimipisteissään. Samalla kulttuurista kiinnostuneet hoiva-alan työntekijät ovat päässeet verkostoitumaan ja tutustumaan toisiinsa.

Vuoden 2018 alusta lähtien löytyy Kaksineuvoisen jokaisesta toimipisteestä oma kulttuurivastaava. Toimenkuvaan sisältyy viikoittain kulttuuritoiminnan suunnittelua ja toteutusta. Lisäksi kulttuurivastaavat kokoontuvat säännöllisesti sekä parityökentelyn merkeissä että suuremmallakin joukolla.

Tarkoitus on myös hyödyntää aiempaa paremmin henkilökunnan omaa taide- ja kulttuurialan osaamista eri yksiköissä.

Kuntayhtymän kulttuuritoiminnan tueksi kootaan yhdessä jäsenkuntien kulttuuritoimien, kansalaisopiston ja Aijjoos -toiminnan kanssa kulttuuritarjotin. Yksiköt voivat tilata tarjottimelta erilaisia kulttuuripajoja ja vierailuvia esityksiä. Tarjottimeen kootaan myös kuntayhtymässä hyväksi havaittuja käytäntöjä. Kaksineuvoisen talousarvioon tullaan vuodelle 2018 varaamaan määräraha kulttuuritoiminnan sisältöihin ja kehittämiseen. Tavoitteena on jatkuva, mielellään viikoittainen ja monipuolinen taide-, kulttuuri- ja viriketoiminta, jota seurataan ja arvioidaan.

Lähivuodet näyttävät, kuinka Kuntayhtymä Kaksineuvoisessa käynnistyneet uudet kulttuuripalvelut ja uudenlainen toimintakulttuuri saadaan siirrettyä eteenpäin maakunnallisen sote -organisaatioon.

Esa Vienamo
Projektipäällikkö

Kuntapilotin järjestämään liike- ja tanssi koulutuspäivään valmistautumassa Pirjo Heino (vas.), Marja-Liisa Nevala, Jutta Dinga, Maarit Moilanen, Sari Kuikka, Laura Peräsalo ja Hanna Korhonen.

Uusia kulttuuripalveluja kuntapiloteilla

Hyvinvointia kuntiin ilman rajoja -hankkeen keskeisenä tehtävänä on ollut uusien terveyttä ja hyvinvointia edistävien taide- ja kulttuuripalvelujen käynnistäminen alueen kunnissa. Tähän liittyen on kolmen vuoden aikana 2015-2017 toteutettu yhteensä 28 kunnallista pilottihanketta. Kunnissa kulttuuri- ja sotealan työntekijät ovat osallistuneet yhdessä sekä pilottihankkeiden suunnitteluun että toteutukseen. Toiminta-ajatus on osoittautunut hyväksi. Suurin osa hankkeen aikana käynnistyneistä kulttuurihyvinvoinnin palveluista on jatkanut toimintaansa pilottien päättymisen jälkeen.

Kuntapilottien kautta on saatu monipuolista kokemusta uusien kulttuurihyvinvoinnin palvelujen kehittämisestä. Samalla on päästy testaamaan käytännössä erilaisia hyviä käytäntöjä ja toimintamalleja. Usein hyvin toteutuneiden pilottien takaa on löytynyt sitoutuneita ja idearikkaita työntekijöitä, jotka ovat aktiivisuudellaan saaneet muut mukaan. On myös huomattu, että kulttuurihyvinvoinnin palvelujen kehittäminen pieneen kuntaan tai kaupunkiin poikkeaa suuresti vastaavasta työstä suuremmissa kaupungeissa. Kun taiteen ja kulttuurin paikallinen tarjonta on vähäistä, tarvitaan uusia ajatuksia ja sopeutumiskykyä.

Kuntapiloteissa on noussut esiin useita onnistuneita toimintamalleja. Eri ryhmien kuten esimerkiksi koululaisten ja ikäihmisten yhteiset kulttuuritilat ovat saaneet puolin ja toisin positiivista palautetta. Syrjäytymisvaarassa olevien tai yksinäisyydestä kärsivien elämäntilannetta ja toimintakykyä voidaan menestyksellisesti kohentaa erilaisten ohjattujen taidepalvelujen avulla. Myös palvelumuo-

toilun ja digitaalisten viestintäpalveluiden hyödyntämistä kannattaa palvelujen kehittämisessä tulevaisuudessa jatkaa. Kulttuurikaveritoiminnan kautta taas voidaan tavoittaa niitä kotona asuvia ikäihmisiä, jotka muuten helposti jäävät kokonaan kulttuuripalvelujen ulkopuolelle.

Kunnallisista pilottihankkeista joka neljäs on toteutettu yhteistyössä useamman kunnan kanssa. Suurimmassa osassa piloteista kohderyhmänä ovat olleet ikäihmiset. Lisäksi sekä kehitysvammaisille ihmisille että syrjäytymisvaarassa oleville ja mielen-terveysongelmista kärsiville on järjestetty useampia pilotteja.

Esa Vienamo
Projektipäällikkö

Ähtäriin kuntapilotin tuloksena valmistui 2016 uusi julkaisu Joka askel on hauska askel.

Kuntapilotit 2017

ETELÄ-POHJANMAA

Ilon pisaroota

Kauhajoki

- Paikallisten kulttuuritapahtumien saavutettavuuden parantaminen välittämällä tapahtumia taltiointien ja digitekniikan avulla eri kylissä järjestettäviin ikäihmisten yhteisiin kokoontumisiin.

Kuke - kuvataidetta kehitysvammaisille

Lapua

- Kehitysvammaisten ihmisten kuvataidetoiminnan käynnistäminen Jukantuvan toimintakeskuksessa. Ympäristötaiteen rakentaminen toimintakeskusta ympäröivään puistoon yhteistyössä lapualaisten ammattitaiteilijoiden kanssa.

TaiKu sotessa

Kuntayhtymä Kaksineuvoinen

(Kauhava, Lappajärvi ja Evijärvi)

- Sote-kuntayhtymän henkilökunnalle suunnattujen eri taiteenalojen työpajojen toteuttaminen. Tavoitteena on luoda kuntayhtymän kulttuuritoiminnalle oma toimintamalli ja levittää kulttuuriin pohjautuvia käytäntöjä ja toimintatapoja kaikkiin toimipisteisiin.

POHJANMAA

Elävä kertomus / Levande berättelse

Mustasaari ja Vaasa

- Ikäihmisten ja eri alojen taiteilijoiden välisten interaktiivisten tuokioiden järjestäminen Mustasaaren ja Vaasan hoitokodeissa.

Hyvinvointi TV

Pietarsaari, Luoto, Pedersöre ja

Uusikaarlepyy

- Ikäihmisille suunnatun Hyvinvointi TV -ohjelman käynnistäminen Pietarsaaren sosiaali- ja terveysviraston ja paikallisen tv-aseman yhteistyönä. Erityisesti kotona asuville ikäihmisille tuotetaan osallistavaa, aktivoivaa ja hyvinvointia tukevaa paikallista kulttuuriohjelmaa.

Kuntoutusta taiteellisen toiminnan avulla / Rehabilitering genom konstnärlig verksamhet

Kristiinankaupunki

- Syrjäytymisvaarassa olevien tai psyykkisistä ongelmista kärsivien ihmisten kuntouttaminen luovan ja taiteellisen työskentelyn avulla. Kristiinankaupungissa Tutun Tupa Primulassa (Vänstugan Primula) tapahtuvan toiminnan erityistemana on kynttilöiden muotoilu ja valaminen.

Kuvasta kokemukseen, kuvataidetta päivätoimintaan ja hoitokoteihin

Järvi-Pohjanmaan yhteistoiminta-alue,
Alajärvi, Soini ja Vimpeli
- Ikäihmisille ja kehitysvammaisille suunnattujen taidepajojen ja näyttelyiden toteuttaminen Alajärvellä ja Vimpelissä yhteistyössä Neli-markka -museon kanssa.

Ny ei aharista ku kulttuuria teherähä 2

Kauhajoki
- Kauhajoella Ikkeläjärven kylässä asuvien ikäihmisten hyvinvoinnin tukeminen järjestämällä yhteisiä kulttuurisisältöisiä kyläkokouksia.

Kulttuurivastaavat kulttuurisen vanhustyön avainhenkilöinä

Seinäjäki
- Ikäihmisten palveluyksiköihin valittujen kulttuurivastaavien perehdyttäminen uuteen toimenkuvaansa ja yhteistyöhön kulttuurisen vanhustyön koordinaattorin kanssa.

Elämäntaiteilija, ikäihmisten ajatuksia ja kuvia elämäntaidoista

Ähtäri
- Ikäihmisten ja omaishoitajien taidepajoissa tekemät maalaukset pohjautuivat ns. porinapajoissa heiltä itseltään koottuihin elämänviisuksiin ja aforismeihin. Kirjallisesta ja kuvallisesta materiaalista koottiin uusi julkaisu.

Kulttuurikaveritoiminnan kehittäminen ja koulutukset

Kauhava, Lappajärvi ja Evijärvi
- Aiemmassa kuntapilotissa käynnistyneen kulttuurikaveritoiminnan kehittäminen ja laajentaminen yhteisten koulutusten ja uutta toimintaa tukevien materiaalipakettien avulla.

Kulttuuri- ja liikuntakaveritoiminnan kehittäminen ja koulutukset

Kuortane
- Kuortanes -kaverit aloittivat toimintansa Kuortaneella yhteisten koulutusten ja kokouksien tuella.

Kuntapilotit 2016

POHJANMAA

Polvesta polveen

Laihia
- Laihian koululaiset ja lukiolaiset toteuttivat kulttuuri- ja liikuntapainotteisia vierailuja sekä luovan tanssin pajoja ikäihmisten ja kehitysvammaisten palvelutaloihin.

Kultur på hembesök

Närpiö
- Paikallishistoriaan pohjautuvan kulttuurin ja musiikin vieminen ikäihmisten palvelukoteihin.

Summer Art Camp 2016

Pietarsaari
- Kuuden viikon mittainen kesäleiri tarjosi syrjäytymisuhan alla eläville nuorille mahdollisuuden työskennellä ohjatusti eri taiteenlajien parissa.

Kultur för äldre - Kulttuuria ikä-ihmisille

Vaasa ja Mustasaari
- Taide- ja kulttuuriohjelman järjestäminen ikäihmisten palvelutaloihin. Vaasan ja Mustasaaren kulttuurisen vanhustyön toimintamallien yhdyttäminen.

Kuntapilotit 2015

ETELÄ-POHJANMAA

Ny ei aharista, ku kulttuuria teherähän

Kauhajoki

- Kulttuurisisältöisiä säännöllisiä tapaamisia Kauhajoen eri kylissä kotona asuville ikäihmisille.

Kulttuurista kaveri

Kauhava, Lappajärvi, Evijärvi

- Kulttuurikaveritoiminnan käynnistäminen ja kehittäminen kolmen kunnan alueella.

Digitaaliset kulttuuripalvelut

Kurikka

- Taide- ja kulttuuritapahtumien välittäminen digitaalisesti ikäihmisten palvelutaloihin eri puolelle kuntaa.

Kulttuurireseptistä taideapteekkiin

Lapua

- Taide- ja kulttuuripalvelujen välittäminen terveyskeskuksen asiakkaille kulttuurireseptien avulla.

Meidän bussi

Seinäjoki

- Vanhan kirjastoauton hyödyntäminen taide- ja kulttuuripalvelujen välittäjänä kunnan reuna-alueille. Autoremontin viivästymisen vuoksi ohjelma toteutettiin ilman kirjastoauton tukea.

POHJANMAA

Lakrits, hyvinvoinnin lähikauppa

Kristiinankaupunki

- Eri puolilla kuntaa kiertävän kulttuuri- ja hyvinvointipäivän järjestäminen yhteistyössä toimijaverkoston kanssa.

Riemu-ryhmä, ilmaisutaitoa ja teatteria toimintakeskukseen

Pietarsaari

- Ilmaisutaitoon liittyvän harrastetoiminnan käynnistäminen kehitysvammaisten toimintakeskuksessa.

Palvelumuotoilu kulttuurisessa vanhustyössä

Vaasa

- Palvelumuotoilun hyödyntäminen ikäihmisille suunnattujen kulttuurihyvinvoinnin palvelujen suunnittelussa ja toteuttamisessa.

KESKI-POHJANMAA

Hyvinvointia Kannelmaan

Halsua

- Koululaiset järjestivät musiikki- ja virkistystoimintaa läheisen Kannelman palvelutalon ikäntyneille asukkaille.

Lavan taikaa

Kannus

- Tanssillisen kulttuuripäivän järjestäminen Kannuksen ja lähikuntien kehitysvammaisille sekä heidän omaisilleen.

Loistobussi

Kokkola

- Kulttuuri- ja taidepalvelujen välittäminen ikäihmisille eri puolille kaupunkia osana Loistava! -tapahtumakonseptia.

Musiikkia Männistöön

Toholampi

- Musiikkiesitysten ja -aktiviteettien järjestäminen vanhusten palvelukeskukseen.

HYVINVOINTIA KUNTIIN ILMAN RAJOJA II

ETELÄ-POHJANMAA - POHJANMAA

www.epliiitto.fi/hyvinvointia_kuntiin_ilman_rajaja
www.epliiitto.fi/valfard_for_kommuner_over_granser
www.facebook.com/hyvinvointiakuntiinilmanrajaja

Etelä-Pohjanmaan liitto
Kampusranta 9 C
PL 109
60101 Seinäjoki

Opetus- ja
kulttuuri-
ministeriö